

ΑΘΗΝΑΪΣ

[Ἱστορικὸν διήγημα Φερδινάνδου Γρηγοροβίου.
Μετὰφρασίς Σπυρ. Π. Λάμπρου].
Συνίτηται 181 σελ. 293.

I.

Ὁ ἐξωτερικὸς χαρακτὴρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἔτι, ὡς ὁ τῆς Ῥώμης, ὅλος ἐθνικὸς. Ὁ Χριστιανισμὸς, ὃν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ λόγων πολιτικῶν τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἠνέχθη παρὰ τῆ ἀρχαίᾳ θρησκείᾳ, εἶτα δὲ καὶ προὔτιμησεν αὐτῆς, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δεισιδαίμονος τούτου αυτοκράτορος συνανειμυγύετο μετὰ τῆς εἰδωλολατρείας. Ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ πόλει εἶχε μὲν κτίσει ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ναοὺς ἑλληνικοὺς, ὡς τὸν τῆς Ῥέας ἐν τῷ ἐπιφανέστερῳ αὐτοῦ φέρῳ, τὸ Τύχαιον ἐν ᾧ ἴδρυσεν τὸ ἄγαλμα τῆς τύχης τῆς πόλεως, καὶ ναὸν τινα τῶν Διοσκουρίων παρὰ τὸν Ἱπποδρόμον.

Τινὰ τῶν ἀρχαίων βυζαντιτικῶν ἱερῶν, ἐν οἷς οἱ ναοὶ τῆς Ἐκβασίας Ἀθηνᾶς, τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἐκάτης καὶ Περσεφόνης, τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ζευξίππου Ἀπόλλωνος ἦσαν ὀνομαστοί, εἶχε μετατρέψει εἰς ἐκκλησίας, ἄλλων δ' ἐφέσειθη, ἰδίως τῶν ναῶν τοῦ Ἥλιου, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ μόνον Θεοδόσιος ὁ μέγας διέταξε τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ἢ τὴν μετατροπὴν πρὸς χρῆσιν βεβηλοτάτην καὶ ταπεινοτάτην¹.

Διὰ τὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου συγχώνευσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μετὰ τῶν θεωριῶν καὶ λατρειῶν τῶν ἐθνικῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων, οὐδὲν εἶνε χαρακτηριστικώτερον τῶν μαγικῶν περιαιμάτων, ἅτινα κατὰ διαταγὴν τοῦ αυτοκράτορος ἐκεῖνου ἰδρύθησαν ἐν τῇ νέᾳ πόλει. Ὁ ἐκ πορφύριτου μονόλιθος ἐπὶ τοῦ Φόρου αὐτοῦ ἔφερε τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀνδριάντα, ἀλλ' οὗτος ἦτο παλαιὸν χυλοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ Ἥλιου καὶ μόνον ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἦτο νέᾳ κατ' εἰκόνα τοῦ αυτοκράτορος. Προεβέβαλλε δὲ αὐτὴν στέφανος ἀκτίνων, ἀποτελούμενος ἐξ ἐπτὰ ἤλων, ἐκείνων κατὰ τὴν παράδοσιν δι' ὧν ὁ Σωτὴρ εἶχε προσελωθῆ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἀποσχίδες δὲ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ ἐλέγοντο ἐγκεκλεισμένοι ἐν τῷ κορυφῷ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου τοῦ Μιλίου ἦσαν ἀνιδρυμένοι οἱ κολοσσαῖοι ἀνδριάντες τοῦ αὐτοῦ αυτοκράτορος καὶ τῆς μητρὸς Ἑλένης· οἱ δύο ἐκράτουν τὸν σταυρὸν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συμβόλου τούτου τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἦτο προσκρητημένη ἡ μαγικὴ Τύχη ἢ Ἀνθοῦσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἐθνικὴ Τύχη ἴστατο καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρματος τοῦ Ἥλιου κατὰ τὸν Φόρον, ἔφερε δὲ ὅμως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ σύμβολον τοῦ σταυροῦ.

Ἡ αὐτὴ Τύχη ἐπεκαθήητο τῆς χειρὸς τοῦ ἐπιχρῦσου κολοσσαίου ἀνδριάντος τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, συναρῶν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ θέλημα, τὴν ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως, ἦτοι τὴν 11 Μαΐου 330, ἔφερετο ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ μετὰ

1. Ναὸς τῆς Φωσφόρου Ἀρτέμιδος ἀφιερῶθη ὑπὸ

δάδων διὰ τοῦ Ἱπποδρόμου πρὸ τοῦ τριβουναλίου, τῆς ἔδρας τοῦ αυτοκράτορος, ἐν ᾧ ὁ ἐκάστοτε βασιλεύων ὤφειλε νὰ προσκυνήσῃ γονυπετῆς τὸ ἄγαλμα τοῦτο καὶ τὴν τύχην τῆς πόλεως¹.

Ἡ μία καὶ μόνη αὕτη παρὰ τὸν Βόσπορον πόλις ἦτο προωρισμένη ὑπὸ τῆς τύχης αὐτῆς νὰ ἐκμυζήτῃ τὰς θηϊκὰς καὶ φυσικὰς δυνάμεις τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν· δι' αὐτῆς κατεστράφησαν ἡ ἀρχαία θρησκεία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἰερώτατα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τὰ διασπάστως μετ' ἐκείνης συνδεδεμένα ἀπεκομίσθησαν ὡς λεία καὶ ἐχρησίμωσαν εἰς ἐξωτερικὸν αὐτῆς κόσμον.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν στερήσει πλείστων καλλιτεχνημάτων τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ κυρίως τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἀσίαν. Αἱ δὲ βανδηλικαὶ αὐταὶ δηρώσεις συνεχίσθησαν ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἰδίως δὲ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Ὁ αυτοκράτωρ οὗτος φανατικὸς ὢν ἐχθρὸς τοῦ ἐθνισμοῦ μετεχειρίζετο τὰριστοτεχνήματα τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀδέσποτον κτήμα· ἔνθα δὲ τοιαῦτα δὲν συγκατέστρεψε μετὰ τῶν ναῶν αὐτῶν, ἀπήγαγεν αὐτὰ εἰς τὸν Βόσπορον.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ διέταξε τὴν ἀπαγωγὴν ἀθηναϊκῶν καλλιτεχνημάτων εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἐν τούτων ἦτο πιθανῶς καὶ τὸ ἕτερον τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ πατρικίος αὐτοῦ Πρόκλος ἀφῆρσεν ἐξ Ἀθηνῶν μονόλιθον, στηθέντα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ². Ἀγάλματα ἐλεφάντων ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ἄρεως, ὡς φαίνεται, ἰδρύθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αυτοκράτορος ἐπὶ τῆς Χρυσῆς πύλης ἐν Κωνσταντινουπόλει³. Ἦτο δὲ κεκοσμημένη ἡ πύλη αὕτη διὰ πολλῶν ἀγαλμάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Καὶ ὁ ἔγγονος δὲ αὐτοῦ ἔστησεν αὐτόθι τὸν ἴδιον ἀνδριάντα μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τῶν νέων τειχῶν⁴.

Τὰ ἐκ τοῦ ἀρχαίου κόσμου συνηροισμένα ταῦτα ἔργα τῆς γλυπτικῆς ὑπερῆκοντιζόν τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς συγχρόνου Ῥώμης ἂν μὴ κατὰ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τοῦλάχιστον βεβαίως κατὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀθηναϊδὸς ἢ Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τὸ μέγιστον μουσεῖον τῆς τέχνης ὅπερ ἐκείνητο

τούτου τοῦ αυτοκράτορος εἰς τὴν ἁγίαν Φωτεινὴν. ¹Id. P a m m e r, Constantinopel und der Bosphorus I, 189.

1. Μαλάκας XIII, 322· καὶ περὶ αὐτῶν τούτων τὸ ἔθος ἔως τὸ νῦν. ²Idε καὶ L a s a u l x, Untergang des Hellenismus σ. 45.

2. Κ ω δ ι ν ο ὦ περὶ ἀγαλμάτων 48.

3. Κ ω δ ι ν ο ὦ περὶ ἀγαλμάτων σ. 47-48. Ἄ ν ω ν ὡ μ. Antiquit. Const. παρὰ τῷ B a n d u r i Imp. Orient. τόμ. Α' μέρ. γ' σ. 21.

4. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο πρέπει νὰ το φαντασθῶμεν συσχετιζόμενον πρὸς τοὺς ἐλέφαντας ἐκεῖνους· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κεδρηνὸς λέγει ὅτι τὰγάλματα τούτων παρίστανον τοὺς ἐλέφαντας ἐφ' ὧν Θεοδόσιος ὁ Β' εἰςῆλθεν εἰς τὴν

τάτε καθόλου ὁ κόσμος πλὴν τῆς Ῥώμης. Χιλιάδες ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἐν οἷς περιφανῆ ἔργα ἀθανάτων καλλιτεχνῶν, ἅτινα εἶχεν ἔτι θαυμάσει κατὰ χώραν ὁ Παυσανίας περιουθεύων τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἐλόσμουον νῦν τοὺς παρμεσέθεις αὐτοκρατορικοὺς φόρους, τοὺς λουτρῶνας, τὰς στοάς, τὰ θέατρα, τὸν ἵπποδρόμον, τὰ βασιλεία, τὸ βουλευτήριον καὶ τὰ μέγαρα τῶν ἐπιφανῶν.

Πάντα ταῦτα τὰ πλάσματα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας εἶχον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῆς συναρθείας μετὰ τῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς λατρείας καὶ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπαχθῆ ἀπὸ τῶν σεμνῶν χώρων, τῶν ἀγορῶν, βουλευτηρίων καὶ ναῶν τῆς πατρίδος, πρὸς ὧν τὰς ἀρχιτεκτονικὰς καὶ τοπιογραφικὰς σχέσεις εἶχον ἐπινοηθῆ καὶ ὑπολογισθῆ ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν. Ἐχρησίμευον δὲ νῦν ὡς τροπικαὶ τῆς νέας κοσμοκράτορος θρησκείας καὶ τοῦ βυζαντιτικοῦ καισαροδеспοτισμοῦ ἀντλοῦντος τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἦσαν δὲ ἀυθαίρετος μόνον διακόσμησις κτιρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἅτινα, καίπερ ὄντα κολοσσιαῖα καὶ πολυτελέστατα, εὐρίσκονται ἐν δυσαναλογίᾳ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη τοῦ κάλλους, ἐπειδὴ ἀνήκον εἰς τὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐποχὴν τῆς παρακμῆς.

Ἡ ἑλληνικὴ καρδία τῆς Ἀθηναΐδος πάντως ἠσθάνθη ὀδυνηρὰν μᾶλλον ἢ χαρμόσυτον συγκίνησιν, ὅτε ἀπανταχοῦ, ἐν πλατείαις καὶ ὁδοῖς, ἐπαγεῖδε τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ ἥρωας τῆς πατρίδος. Συνήντησε δὲ αὐτοῖς ἀμέσως ἐν τοῖς ἀνακτόροις, κατὰ πρῶτον δ' ἐν ταῖς στοαῖς τῆς Χάλκης, ἐπειδὴ αὐτόθι ἦσαν ἰδρυμένα πολλὰ ἀγάλματα, ἐν οἷς καὶ ἀθηναϊκὰ¹. Εἰς τὰ βασιλεία εἶχον τὸ πρῶτον ἔλθει κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου αἱ διάσημοι Μῦσαι ἐκ τοῦ Ἐλικῶνος, αἵτινες ἔπειτα μετηνέχθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ συγκατεστράφησαν μετ' αὐτοῦ τοῦτου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ ἀποκειμένων ἀριστοτεχνημάτων ὅτε κατὰ Ἰούνιον τοῦ 404 ἡ ἀγία Σοφία καὶ τὸ κτίριον ἐκεῖνον ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Μόνον δ' ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς καὶ ἐν ἀγάλματι τῆς Ἀθηνᾶς ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος².

Ὅτε δὲ ἡ νεκρὰ αὐτοκρατορία ἐκαθέζετο ἐπὶ τοῦ τριβουναλίου τοῦ ἵπποδρόμου, ἔνθα ἀργότερον ἰδρῦθη τὸ ἀγαλμα αὐτῆς τῆς ἰδίας παρὰ τῷ τοῦ συζύγου, τότε θέσθη ἐν τῇ νύσῃ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ ἐν ταῖς στοαῖς μετὰ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐκ Κυζίκου, Ῥόδου καὶ Κιζισαρίας, Τράλλεων καὶ Ἐρέσου καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων αὐτότε μετενηνεγμένον ἀγαλμάτων καὶ τὸν τρίποδα τοῦ ἐν Δελφοῖς Πυθίου Ἀπόλλωνος, τὸ περιπίπττον ἀνάθημα τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς ἐν Πλα-

πόλιν, ἡ εἰδήσις τοῦ Κωδινού περὶ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν προελεύσεως αὐτῶν εἶνε ὑποπτος.

1. «Ἐκ τῆς τῶν Ἀθηναίων γῆς» κατὰ τὸν Κωδινὸν ὁ ν ἐν τῷ περὶ ἀγαλμάτων 60.

2. Ζώσιμος V, κ. 24.

ταιαῖς νίκης. Ἐβλεπεν αὐτόθι τὸν Ἡρακλῆν τοῦ Λυσίππου, ἀγάλματα τοῦ Διὸς, τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς¹. Ἐπ' ἴσης ἢ το ἰδρυμένον ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τούτῳ καὶ τὸ σύμπλεγμα τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύκου ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Διοσκουρῶν².

Τοὺς μεγάλους Ἑλληνας ποιητὰς, φιλοσόφους καὶ ῥήτορας, ἐν οἷς τὸν Ὀμηρον σύννου, καλλιτέχνημα θαυμασίον, Σηπρῶ, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλην, Περίκλῆν καὶ Δημοσθένην, πολλοὺς πολιτικοὺς ἀνδράς καὶ στρατηγούς, θεοὺς καὶ ἥρωας τῆς Ἑλλάδος εἶδεν ἡ Ἀθηναῖς συνηνωμένους εἰς συλλογὴν μεγάλην ἐν τοῖς λαμπροῖς λουτροῖς τοῦ Ζευξίππου, ἃ εἶχεν ἰδρῦσει μὲν ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος, ἀυξήσει δὲ Κωνσταντίνος ὁ μέγας. Τοῦτο τὸ πιθανῶς πλουσιώτατον καλλιτεχνικὸν μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρίστανε τὸν ἀρχαῖον μῦθον καὶ τὴν ἱστορίαν ἐν τοῖς κυριωτάτοις αὐτῶν χαρακτήρσιν. Αὐτόθι δ' εὐρίσκετο καὶ πλήρης σειρά τῶν ἡρώων καὶ ἡρώιδων ἐκ τοῦ τραϊκοῦ ἔπους, ἐν οἷς καὶ λαμπρὸν ἀγαλμα τῆς Ἐλένης, ὅπερ κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἐπιγραμματικοῦ τινος ἐξήγειρεν ἔρωτα θερμὸν ἔτι καὶ ἐν τῷ χαλκῷ³.

Ἐν δὲ τῷ πλουσίῳ οἴκῳ τοῦ Λαύσου, ὅπερ οὗτος ὁ ἐπὶ Ἀρακιδίου περιόνυμος πατρίκιος εἶχε κτίσει μετὰ τῶν βασιλείων καὶ τοῦ φόρου τοῦ Κωνσταντίνου ἠδύνατο γὰρ θαυμάση ἡ Ἀθηναῖς μετὰ τῆς τέψεως τῆς ἰδιαζούσης εἰς Ἀθηναίαν κλασικῶς πεπαιδευμένην τὰ πολυθρόνητα πλάσματα ἑλληνικῆς τέχνης, τὸν Μῦνδιον Ἐρωτα, τὴν σαμίαν Ἥραν τοῦ Λυσίππου, τὴν Λινδίαν Ἀθηνῶν ἔργον τοῦ Σκύλλιδος καὶ Διπιοῦν καὶ τὴν κινδίαν Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλους⁴. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ μεγάρῳ λέγεται ὅτι ἦτο ἰδρυμένος καὶ ὁ χρυσελεφάντινος Ὀλύμπιος Ζεὺς τοῦ Φειδίου, ἀποσπασθεὶς, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἐν ἔτει 394 κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεο-

1. «Καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀγαλμα» Ζώσιμος II, κ. 31 Leake τοπογρ Ἀθηνῶν σ. LXI. Τὸν χρυσοῦν τρίποδα ἔφερε βῆσις χαλκῆ σχηματιζομένη ὑπ' ὄφρου συμπεπλεγμένην, ἥτις μόνη ἤχθη εἰς Κωνσταντινουπόλιν. Ἐπὶ δὲ τῶν σπερῶν αὐτῆς ἀναγινώσκονται ἀκόμη τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων τῶν μεστραγούσων τῆς ἐν Πλαταιαῖς νίκης. Τὸ σωζόμενον μέρος τῆς στήλης ταύτης ἴσταται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ Ἀγμειδόν. Ἰδ. O. Frick das plattäische Weihgeschenk zu Konstantinopel ἐν τῷ: Jahrbücher für class. Philologie τοῦ Fleckeisen ἐν τῷ P' Supplementband.

2. Petri Gyllii Topogr. Const. σ. 83.

3. Ὁ Αἰγύπτιος Χριστόδωρος περιέγραψε περὶ τὸ 500 μ.Χ. τὸ μουσεῖον τοῦτο διὰ 416 στίχων σωζομένων (Anthol. graeca ἐκδ. Jacobs τομ. Α' σ. 37) καὶ ἐπιγραφομένων Ἐκφρασις τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἐν εἰς τὸ δημόσιον γυμνάσιον τοῦ ἐπικραλοῦμένου Ζευξίππου. Ἰδ. καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ Heyne Priscae artis opera quae Constantinopoli existisse memorantur ἐν ταῖς Comment. Soc. R. Gotting. τοῦ 1793. τόμ. XI, σ. 7 κ. ε.

4. Ὁ Κεδρηνὸς Α' 564 ἀνέγραψε ταυτόθι: εὐρισκόμενα ἀγάλματα.

δοσίου¹. Ἐν τῷ θέρει τοῦ ἔτους 393 εἶχον θαυμασίοις τὸ τελευταῖον οἱ ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι συνηθροισμένοι Ἕλληνας, τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἄγαλμα τοῦ Διὸς, τὸ θεϊκὸν ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ πάσης πλαστικῆς τέχνης, ἐπειδὴ βραχύτατον μετὰ ταῦτα χρόνον ἐδημοσίευσεν Θεοδόσιος ὁ μέγας διάταγμα ἀπαγορεύον διὰ παντὸς τὴν τέλεσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων.

Ἡ Εὐδοκία ἴσως ἐπέζησεν ἔτι τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ, ἐν ᾗ ἡ θέα τοῦ ἀγάλματος ἐκείνου τοῦ Διὸς εἶχεν ἐπὶ αἰῶνας ὄλους ἐνθουσιάζει τοὺς Ἕλληνας. Κατεστράφη δὲ ὁ ναὸς οὗτος διὰ πυρκαϊᾶς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ συζύγου αὐτῆς². Τὸ δὲ μέγαρον τοῦ Λαύσου ἐκάη μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ καλλιτεχνημάτων ἐν ἔτει 476³.

Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα χρόνον ἠφανίσθη διὰ πυρκαϊᾶς κατὰ τὰς στάσεις τὰς γενομένας ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Βασιλίσκου καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη βιβλιοθήκη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν ἰδρύσας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς εἶχεν ἀυξήσει μέχρις 120,000 τόμων⁴.

Οὔτε ἡ Ἀθηναῖς οὔτε ἄλλος τις οἶκοςδὴποτε τῶν συγχρόνων φιλοπολίδων Ἑλλήνων ἠδύνατο, θεώμενος τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ συνηθροισμένα καλλιτεχνήματα τῆς Ἑλλάδος, νὰ παρηγορηθῇ διὰ τῆς ιδέας ὅτι ταῦτα εἶχον εὖρεϊ ἐνταυθα ἄσυλον, ἐν ᾗ ἦσαν πεφυλαγμένα ἀπὸ τοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀφανισμοῦ ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ τῶν Χριστιανῶν ἢ τῆς καταστρεπτικῆς μανίας τῶν βαρβάρων. Τὰ καλλιτεχνικά ταῦτα μουσεῖα κατεστράφησαν ἔτι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας δι' ἐπανειλημμένων σεισμῶν⁵. Πολλὰ δὲ κατέστρεψεν ἡ φοβερὰ πυρκαϊὴ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν ἔτει 532, ὅτε ἀπετεφώθησαν ἡ Χάλλη, τὸ Αὐγουσταῖον, ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ βουλευτήριον, τὰ λουτρά τοῦ Ζευξίππου καὶ πολλὰ ἄλλα περιώνυμα κτίρια.

Τὰ δὲ πολύτιμα λείψανα τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκείνων θησαυρῶν ἠράνισαν ἔπειτα οἱ Φράγκοι

1. Κεδρηνός (I, 364) λέγει ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦτο τοῦ Διὸς μετηνέχθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λαύσου. Ἄλλ' ὁ Heyne ἀμφισβητεῖ τοῦτο. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐλέγοντο ἐκ καυθίσεως ὄντα ἱστορικῶς διάσημα καλλιτεχνήματα.

2. O Lasaulx c. 110 ἀναφέρει τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ σχολιαστοῦ συγγραφεῖ τινος τοῦ Λουκιανῶ.

3. Κεδρηνός c. A' 616. Ζωναρᾶς II, XIV, 41. Lasaulx. Hertzberg Γ', 461. Ἐν τούτοις Νικητᾶς ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει (Fabricius Bibl. Graeca tom. VI, c. 405) ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1204 καταστραφεῖσι καλλιτεχνήμασι καὶ τὴν Ἑλένην, τὴν Ἡρακλῆν τοῦ Λουσίππου, τὴν σαμίαν Ἡραν καὶ ἐν κολοσσαῖον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

4. Ζωναρᾶς II, XIV, c. 41.

5. Ὁ Μαρκελλῖνος ἀναγράφει ἐν ἔτει 447 τὴν κατάπτωσιν πολλῶν ἀγαλμάτων ἐν τῷ Ταύρῳ προελθούσαν ἀπὸ σεισμοῦ· πυρκαϊὰ δ' ἐγένοντο ἐπὶ Θεοδοσίου κατὰ τὰ ἔτη 433, 448 καὶ 450, καθ' ὅ ἔτος κατεστράφησαν αἱ τρωαδικαὶ στοαί. Heyne τόμ. IB'. De interitu operum, quae Constantinopoli etc.

σταυροφόροι. Διὰ τὰ μουσεῖα τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἔχωσιν ἐπίδρασιν τινα ἐπὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης, ἀλλ' ἀπωλέσθησαν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὰ δὲ γνήσια ἀριστοτεχνήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχον ἤδη ἀπὸ χρόνου μακροῦ ἀπολεσθῆ ἢ λησμονηθῆ, ὅτε ἐκ τῶν ἐρείπιων τῆς Ῥώμης προήλθον πάλιν εἰς φῶς οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ καὶ ἥρωες, ἵνα κατασταθῶσι δυνατὴν ἐν Εὐρώπῃ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς τέχνης.

ΙΑ'

Μεγάλοι ἐπιβολαὶ συνήθως αὐξάνουσι τὴν δύναμιν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνδρὸς εἰς ὃν αἰφνιδίως προσέρχονται, ἀλλ' ἡ γυνὴ ζητεῖ ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι τὴν ἰσχύϊν αὐτῆς ἐν τῇ ἐμφύτῳ συνέσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ προσκολλησθαι εἰς τὸ ξένον, τοῦ ὑποχωρεῖν εἰς τὸ πολέμιον ἢ τοῦ προσελκύειν αὐτὸ διὰ τῶν ἐρωτικῶν θελήτηρων. Ἡ περικαλλῆς καὶ εὐφυῆς γυνὴ αἰσθάνεται τὰς κοινωνικὰς ἀντιθέσεις ἤ ττον ζῶητός τοῦ ἀνδρὸς ὅστις ἀναγνωρίζει αὐτὰς ὡς ἐμπόδια καὶ ὀφείλει νὰ καταπολεμήσῃ αὐτάς.

Ἄλλὰ καίτοι ἡ Ἀθηναῖς εἶχε συνείδησιν ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει δικαίωμα ἰσοτιμίας διὰ τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, καίτοι εἶχε προπαιδευθῆ εἰς τὰ τῆς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας χρηματίσασα ἐπὶ τινὰ χρόνον κυρία τῆς τιμῆς παρὰ τῇ Πουλχερίᾳ, ἀλλ' ἀπρητεῖτο ὅπως δὴποτε νὰ καταβάλλῃ ἱκανοὺς ἀγῶνας ἵνα δεσπόσῃ μετὰ χάριτος καὶ ἀξιοπρεπείας τοῦ λαμπροῦ, ἀλλὰ κινδυνώδους κόσμου εἰς ὃν νῦν ἀνῆκεν. Ὄφειλε νῦν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σχέσεσιν αὐτῆς νὰ εἶνε φιλόποπος, μεμετρημένη καὶ προσηγῆς ἐν ᾗ πρότερον ὑπῆρξε φυσικὴ καὶ ἐρασιμία. Ὄφειλε νὰ δέχηται τὰς εὐσεβάστους θεραπείας τῶν μεγιστάνων καὶ νὰ δεξιῶται ὡς αὐτοκράτειρα τὰς υπερηφάνους πατρικίας ἐκ παλαιῶν ὑπατικῶν γενῶν, καίπερ συνειδύα ὅτι ἐκάστη αὐτῶν ἔτρφεεν ὑποκάρδιον κατ' αὐτῆς μίτος.

Ἡσάνεις ἐπορεύετο διὰ τῶν αἰθουσῶν τῶν βασιλείων, ὧν τὸ μαρμαρίνον ἔδαφος καθ' ἐκάστην πρῶταν ἐπέστρωνον ἑκατοστύες δούλων δι' ἄμμου χροστῆς, διέβαιναν, ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς περικοιλιζομένη, πρὸ σσιφῶν ὄλων θεραπόντων οὓς ἡ ἀθηναῖα θυγάτηρ τοῦ φιλοσόφου οὐδ' ἐνὸς ὄφειλε νὰξινόη βλέμματος, ὅτε ἐπιπτον κατὰ γῆς πρὸ αὐτῆς. Ἐκαστον τῶν βλεμμάτων αὐτῆς ἦτο προδιαγεγραμμένον ὑπὸ ἀνιερωτάτης αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας, ἐμετρεῖτο καὶ ἐπετηρεῖτο. Ἡ βασιλίσκος αὕτη τάξις προήρχετο ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Θεοδοσίου τοῦ πρώτου, οἵτινες εἶχον μετενέγκει τὰς αὐλικὰς διατυπώσεις τῶν βασιλέων τῆς Περίας εἰς τὰ βρωμαϊκὰ ἀνάκτορα. Οἱ ἀπειράριθμοι αὐλικοὶ θεράποντες καὶ ὑπάλληλοι ἦσαν διηρημένοι κατὰ τάξεις ἢ σχολὰς, ὧν πρόστάντο ἡγεμόνες. Ὁ πανίσχυρος πραιπόσιτος

τοῦ κουδουκλείου, ὅστις ἦτο συνήθως εὐνοῦχος καὶ κεκρυγμένος τοῦ αὐτοκράτορος εὐνοοῦμενος, ἐπέβλεπε τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν αὐλήν. Κατὰ ῥητὸν δὲ ὀρισμὸν Θεοδοσίου τοῦ Β΄ ἦτο οὗτος ἰσότιμος τοῦ ἐπάρχου τοῦ πραιτωρίου καὶ τοῦ τῆς πόλεως¹. Τῶν δὲ ὑποθέσεων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου πασῶν προέστατο ὁ μάγιστρος τῶν ὀφφικίων, ἐπέχων τόπον αὐλάρχου.

ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς αὐλικῆς ἐθιμοταξίας εὐρισκομένη ἡ Ἀθηναῖς πολλάκις βεβαίως ἐπόθησεν ὑπὸ νόστου ἀλγοῦσα τὰ παρακηρῖσσια ἄλση τῶν Ἀθηνῶν ἄλλ' οὔσα γυνὴ νεαρὰ καὶ ζωηρὰ ἐδιδάχθη ταχέως τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς προσωπικῆς αὐτῆς ἐλευθερίας πρὸς τὴν χρυσῆν τῶν ἀνακτόρων δουλείαν καὶ τὴν θυσίαν τῶν φιλοσοφικῶν αὐτῆς ἀρχῶν εἰς τὴν φιλοδοξίαν τῆς αὐτοκρατείας. Ἡδυνήθη δὲ ταῦτα πιθανῶς ταχύτερον καὶ καλλίτερον τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις προκατόχων αὐτῆς, τῆς ὠραίας θυγατρὸς τοῦ Βαζύτου καὶ τῆς Αἰλίας Φλακκίλλας, τῆς πρώτης συζύγου Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.

Ἄν δὲ πλὴν τῆς φιλοδοξίας νύχαριστήθη καὶ ἡ καρδιά αὐτῆς, ἡ Ἀθηναῖς ἠδύνατο νὰ θεωρῆ εἰσὶν αὐτὴν εὐδαίμονα ὡς Εὐδοκίαν. Ἄλλ' ἂν τοῦτο συνέβη μένει δι' ἡμᾶς μυστήριον. Τοσοῦτο δὲ τοῦλάχιστον εἶνε βέβαιον ὅτι ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἀπήλαυε τῆς συμπαθείας τοῦ συζύγου αὐτῆς.

Ὁ δ' ἐθισμὸς εἰς τὸν χαρακτηῖρα αὐτοῦ ἦτο ἐν τῶν δυσχεραστάτων δι' αὐτὴν προβλημάτων, ἐπειδὴ οὗτος εὐρίσκειτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς πάσας τὰς ἑλληνικὰς αὐτῆς συνηθείας. Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ νεαροῦ, περισσοθήσκου Θεοδοσίου οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀνδρικὸν πάθος, ἀλλ' εἶχεν ἀνατραπῆ ὡς τις ἐθελοσοφος, ὥςτις δὲ εἶχεν ἐνθουσιάζει αὐτὸν μᾶλλον τῆς καλλονῆς τῆς Ἀθηναῖδος ἢ λογίτης τῆς θυγατρὸς τοῦ φιλοσόφου. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἦτο βιβλιοτρίβης ὡς ὁ Κλαύδιος καὶ ἐμελέτα κατὰ τὰς νύκτας ὑπὸ τὸ φῶς λύχνου, ἦτις ἦτο κατεσκευασμένη μετὰ τέχνης ἰδιαζούσης ὥστε νὰ πληρῶται ἐλαίου ἀφ' ἑαυτῆς.

Ὅσον καὶ ἂν καταβιβάσωμεν εἰς τὸ ἔσχατον μέτρον τὰς ὑπερβολὰς τῶν αὐλικῶν, οὐχ ἦττον ὑπολείπεται τοῦτο ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ εἶχε πολλὰ μελετήσει καὶ μάθει. Ἦτο ἔμπειρος τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, οὐχ ἦττον δὲ τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Δυσίτερον δὲ Σολομῶντα ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Σωζόμενος ἕνεκα τῶν γνώσεων αὐτοῦ περὶ τὴν φύσιν τῶν λίθων καὶ φυτῶν. Ἦτο ζωγράφος, ἠσχολεῖτο δὲ καὶ περὶ τὴν γλυπτικὴν καὶ ἄλλας τέχνας. Ἐγραφε δὲ χειρόγραφα μετὰ χρυσῶν γραμμάτων οὕτως ὠραία καὶ ἐκόσμη αὐτὰ δι' ἱστοριῶν οὕτως ἐντέχνων, ὥστε ἀπεκαλεῖτο καλλιγράφος ὑπὸ τῶν κολάκων καὶ τῶν χλευ-

αστῶν. Κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα ἐδεικνύοντο κώδικες ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες, ἰδίως εὐαγγέλια ὧν τὸ κείμενον ἦτο γεγραμμένον καθ' ἕκαστον φύλλον εἰς σχῆμα σταυροῦ¹. Συνήθριζε δὲ βιβλία, ὡς ἐκφράζεται ὁ σύγγραμος αὐτοῦ Σωκράτης, μετὰ τοῦ πάθους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἀλλὰ κυρίως ἐκκλησιαστικά. Μετ' ἐπισκόπων ἠπίστατο νὰ συζητῆ ὡς ἄλλος ἐπίσκοπος. Τὴν δὲ πρώτην ἔψαλλε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὕμνος ἐκκλησιαστικούς. Ἐνήστευε δις τῆς ἐβδομάδος κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν. Ἡ μόνη δὲ αὐτοῦ ἠδονὴ ἦτο ἡ θήρα, ἣν ἠγάπα μετὰ μανίας.

Οὐδένα ἔχομεν λόγον νὰ θεωρήσωμεν τοιαύτας ἀρετὰς ἐκκλησιαστικὰς παρά τε τῷ Θεοδοσίῳ καὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ ὡς ὑποκριτικὰς. Ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ ἦτο φιλοθηρικότερος καὶ εὐλαβέστερος τοῦ πάππου χωρὶς νὰ ἔχη τοῦ Ἰσπανοῦ ἐκείνου τὸν φανατισμὸν, ἀφ' οὗ ἔπαυεν αὐτὸν ἡ ἀνατροφὴ καὶ ὁ ψυχικὸς χαρακτήρ.

Πάντες οἱ σύγχρονοι ὁμοθυμῶς ἐξυμνοῦσι τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ, τὴν πραότητα, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀσάλευτον ψυχικὴν γαλήνην². Αἱ δ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι αὐταὶ μαρτυρίαι ἐπικυροῦνται καθόλου δι' ἱστορικῶν γεγονότων, ἐπειδὴ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ αὐλὴ τοῦ Θεοδοσίου ὑπῆρξεν εἴπερ τις καὶ ἄλλη βυζαντικὴ αὐλὴ ἀπληγμένη κακουργιῶν. Ὁ δὲ Σωζόμενος ἐξυμνεῖ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἧς ἄλλως δὲν ἐξεκόνισε τὰ τελευταῖα ἔτη, ὡς εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλην διατηρηθεῖσαν ἀναίμακτον καὶ καθαρὰν φόνου³.

Οἱ σύγχρονοι παρέστησαν τὴν πραότητα τοῦ ἡγεμόνος διὰ τινῶν παραδειγμάτων. Ὅτε ἡμέραν τινὰ ὁ Θεοδοσίος διέταξε τὴν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ παράστασιν κυνηγεσίου τινὸς, ὁ δὲ παροξυνθεὶς λαὸς ἀπήτει ἀγῶνας μετ' ἀγρίων θηρίων, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπηγόρευσε τὴν αἵτησιν ὡς ἀπάνθρωπον.

Ὅτε ποτὲ γινομένων ἀρματοδρομιῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐξεργάγη ῥαγδαία καταιγίς, παρώτρυνε τοὺς θεατὰς νὰ ψάλωσιν ὕμνον τινὰ ἐκκλησιαστικόν, ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐξῆλθεν ἐν πομπῇ ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ κατηθύνη εἰς τινὰ ἐκκλησίαν. Θανόντος δὲ ποτε σεβαστοῦ ἀρχιερέως διέταξε νὰ φέρωσιν αὐτῷ τὸ δάσον αὐτοῦ ἔνα τὸ φορέση. Ὅτε δ' ἄλλοτε ποτε ἰταμὸς τις μοναχὸς

1. Νικηφόρος Η, κεφ. 3. Περὶ τῆς εὐτεχνίας αὐτοῦ ἴδ. καὶ Κεδρηνοῦ Ι, 571. Ζωναραῖον ΙΙ, 35.

2. «Φιλανθρωπία . . . γαλήνη ψυχῆς ζάλην οὐ δεχομένη» κατὰ τὸ ὠραῖον ἐγκώμιον τοῦ συγγράμμου Θεοδορήτου ἐν Ἐκκλ. Ἱστορ. V, κ. 36. Ὁμοίως ἀποφαίνεται ὁ Σωκράτης, ὅστις ἀνέγραψεν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ (VII, 22) τὰς ἀρετὰς τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ ὁ Σωζόμενος ἐν τῇ εἰς τὸν Θεοδοσίον ἀφιέρωσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

3. «Ἀναίμακτον δὲ καὶ καθαρὰν φόνου πάντων τῶν πώποτε γενομένων μόνην τὴν σὴν ἡγεμονίαν ἅπας αἰῶν αὐχθεῖ» λέγει ὁ Σωζόμενος ἐν τῇ ἀφιέρωσει.

1. Cod. Theod. β:6λ. VI, 8, 1. De praepositis sacri cubiculi, διάταγμα ἐκδοθὲν χάριν τοῦ Μακροβίου ἐν ἔτει 422.

εἰς ὃν δὲν εἶχε παραχωρήσει τὸ αἰτούμενον, κατηράσθη αὐτοῦ, δὲν ἐνεφανίσθη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν τράπεζαν καὶ δὲν ἠσύχασε πρὶν ἢ ὁ φανατικὸς καλόγηρος ἀπέσυρε τὴν ἐκστομισθεῖσαν ἀράν. Εἰς τῶν ἐμπίστων ἠρώτησε τὸν αὐτοκράτορα διὰ τίνα λόγον δὲν ἐκδικεῖται ποτε κατὰ τῶν ὑβριστῶν καταδικάζων αὐτοὺς εἰς θάνατον· ὁ δὲ Θεοδόσιος ἀπεκρίθη «ἐπεθύμουν νὰ εἶχον τὴν δύναμιν τοῦ ἐγείρειν τοὺς νεκρούς».

Τοιαύτας ἔχων ιδιότητας ὁ Θεοδόσιος δὲν ἠδύνατο νὰ διακριθῇ μεταξὺ μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἢ φιλοπολέμων βασιλέων. Καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀνύψωσαν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀστέρας ὡς τὸν ἰδεώδη τύπον ἡγεμόνος, ἀλλ' οἱ ἀρρενωποὶ πολῖται ἠδύνατο νὰ καταφρονῶσιν αὐτοῦ ὡς μαλακοῦ.

Παρίσταται δὲ ὡς ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος, ξανθὴν ἔχων τὴν κόμην, εὐπλαστον τὴν βίνα, μέλανα καὶ θῦνδερκεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰ δὲ βλέφαρα μακρότατα. Ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ τοῦ τοῖς ἄλλοις προσομιλεῖν μετεῖχεν ἀβιάστου εὐγενείας.

Τὰ δὲ νομίσματα αὐτοῦ, ὧν μόλις τὰ ἐπιμελέστατα κεχαραγμένα, τὰ χρυσᾶ, παρέχουσιν ἀσφαλῆ εἰκονικὴν ὁμοιότητα, παριστῶσιν αὐτὸν ἐν διαφόροις ἐποχαῖς τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ὡς τὸ πλείστον εὐγενῆ ἔχοντα τὴν κατατομὴν καὶ ἀγένειον, ὡς ἀπεικονίζοντο καθόλου τὰ πρόσωπα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων μέχρι τοῦ Φωκά. Παρουσιάζεται δὲ ὅτε μὲν φέρων στρατιωτικὴν περιβολὴν καὶ τὸ κράνος ἐπὶ κεφαλῆς, περιβαλλόμενον ὑπὸ ταινίας ἐκ μαργαριτῶν, καὶ κρατῶν ἀσπίδα καὶ λόγχην, ὅτε δὲ καθήμενος, φέρων διάδημα καὶ κρατῶν εἰλητάριον μὲν ἐν τῇ ἐτέρᾳ τῶν χειρῶν, σταυρὸν δ' ἐν τῇ ἐτέρᾳ ἢ ἱστάμενος καὶ κρατῶν λάβαρον καὶ τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν!

(Ἡ ἑπταί: συνέχεια).

ΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟΝ ΤΗΣ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΗΣ

καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ἐξόριστοι.

Μεταξὺ Νεαπόλεως καὶ Καστελλαμάρε ὀλίγον τι ἀπέχον τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου, φεζίνα τὴν σήμερον καλουμένου, φαίνεται μέγα ἀνάκτορον ἀπλυστάτης ἀρχιεπισκοπικῆς καὶ βεβαυμένον δι' ἐρυθροῦ χρώματος, ὡς καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὸ ἐξαρτήματα. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο εἶνε τὸ τῆς *Εὐνοουμένης*, ὀνομασθῆν οὕτως ὑπὸ τῆς περιφήμου Μαρίας Καρολίνης, βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως, γυναικὸς Φερδινάνδου τοῦ Δ' καὶ ἀδελφῆς τῆς Μαρίας Ἀντωνιέττης.

Καὶ ὠκοδομήθη μὲν χάριν τῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ βασιλίσσα Μαρία Καρολίνα ἐπισκεφθεῖσα αὐτὸ, τοσαῦτον κατεθέλχθη ὑπὸ τῆς

1. Τὰ νομίσματα ἴδε παρὰ Sabatier τόμ. Α' σ. 111 κ. ἑ. Χαλκοῦν τι νόμισμα παριστάνει τὸν Θεοδόσιον, κρατοῦντα τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν ἐν τῇ χειρὶ, καλόμενον δ' ἐν τριῶσι αὐρομένη ὑπὸ Νίκης.

γοπητευτικῆς θέας, ἣν ἀπολαμβάνει τις ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ δώματος τοῦ ἀνακτόρου, ὥστε ἠθέλησε νὰ κατοικήσῃ ἐν αὐτῷ, ἐγκαταλιπούσα διὰ παντός τὸ ἀνάκτορον τῶν Πορτίων, τὸ εὐαερώτατον ἐκεῖνο καὶ δροσερώτατον κατάφυτον ἐνδιαίτημα.

Ἡ φιλήδονος βασιλίσσα ἐγκαθιδρυθεῖσα ὀριστικῶς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς *Εὐνοουμένης* μετὰ τῆς φιλότατης αὐτῇ λαίδης Ἀμιλτον, κατέστησεν αὐτὸ ἐστὶν πολυημέρων καὶ λαμπροτάτων ἑορτῶν καὶ παννυχίδων, χορῶν, συναυλιῶν, θεατρικῶν θεαμάτων, κλπ. κλπ. Αἱ παννυχίδες μάλιστα ἦσαν τι μυθώδες καὶ ἐν αὐταῖς ἔβλεπέ τις πραγματικὰ τὰ ἐν τοῖς ἀνατολικῶς διηγήμασι ἀναφερόμενα καὶ ὡς πλάσματα ἐξημεμένης φαντασίας θεωρούμενα. Μυρίοι λύχνοι μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν δένδρων ἦσαν κεκρυμμένοι, μουσικὴ μαλακὴ καὶ ἤρμος, οὐδόπως ταραττούσα τοὺς συνδιαλεγόμενους, ἀλλὰ μάλλον συνοδεύουσα τὴν συνδιάλεξιν, μετέδιδεν αὐτῇ ἀρμονικὸν τινα καὶ ἀπερίγραπτον χρωματισμὸν προκαλοῦσα καὶ λέξεις καὶ αἰσθημάτων θελκτικὰ καὶ τρυφερὰ. Λαμπρότατα δὲ πυροτεχνήματα ἐφώτιζον μακρόθεν τὴν θάλασσαν καὶ τὸ θαυμάσιον τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως πανόραμα.

Καὶ ταῦτα μὲν τότε. Ἄλλὰ σήμερον ὅμως οὔτε χοροὶ, οὔτε συναυλίαι. Ἄντι τοῦ ἀνευμένου βίου, βίος περιορισμένος καὶ ἀποκελαισμένος. Ἄντι τῶν ἀριστοκρατικῶν δεσποινῶν καὶ τῶν κομψῶν ἱποπτῶν καὶ αὐλικῶν, ὧν ἔβριθον οἱ κῆποι, μόλις νῦν ἐνίοτε φαίνεται σιὰ λευκὴ πλανομένη ἀνά τὰς ἐρήμους δειδροστοιχίας. Ἄλλ' ἀρὰ γε σιὰ εἶνε; Οὐχί! Βίβει μίαν τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἡγεμονίδων ἢ δούλην περιδικάζουσα. Βαδίζουσι δὲ κεκαλυμμένοι διὰ πέπλου ὥστε μόνοι οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν φαίνονται. Καὶ ὁ περίπατος οὗτος μὴ νομίσητε ὅτι γίνεται ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἶνε γραπτὴ παρὰγγελία τοῦ ἱατροῦ.

Συνειθισμένοι ἐν τῇ ἀνατολικῇ μεγαλοπροπέει καὶ λαμπρότητι τῶν τοῦ Καίρου ἀνακτόρων αἱ γυναῖκες τοῦ Ἰσμαὴλ πασσᾶ ὀλοφύρονται, ποθοῦσαι τὴν πολυτέλειαν, ἧς ἐστερήθησαν, τοὺς κήπους ἐν οἷς κρῆναι καὶ βρύσεις μορμουρίζουσι, φυτὰ σπάνια ἀνοῦσι καὶ ἑκατὸν δούλαι ἀνέμενον τὸ ἐλάχιστον νεῦμα ἵνα σπεύσωσι πρὸς ἐκτέλεσιν προσταγῆς τινος. Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐδεμίαν ἀναψυχὴν καὶ διασκέδασις, πλὴν τῶν ὀλίγων ὥρων, καθ' ἃς ὁ Χεδίβης συνδιατρίβει μετ' αὐτῶν. Οὐδεὶς συγγενὴς οὐδεὶς φίλος. Οὐδὲν ἄλλο ἢ πληξὶς ζωῆς ἐν γῆ ξένη μαρτινομένης.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ χεδίβου μετὰ τῶν γυναικῶν του εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς *Εὐνοουμένης*, χόρτα κατεκάλυπτον τοὺς ἐγκαταλειμμένους κήπους, καὶ μεγάλα ἐρεπετὰ καὶ μαῦρα εἶχον τὰς φωλεὰς τῶν. Ἐχιδναὶ ἰσόβιοι ἀνωρθοῦντο πρὸ τοῦ τολμῶντος νὰ εἰσέλθῃ καὶ διαταράξῃ τὴν ἡ-